

УДК 658.012:331.107.266.2

О. В. Левчук,

к. е. н., доцент кафедри економіки підприємства та міжнародної економіки,
Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Вінниця

ІНВЕСТИЦІЇ В ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ ЯК ВИЗНАЧАЛЬНИЙ ФАКТОР РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ

У статті проаналізовано стан і тенденції розвитку людського капіталу в сучасній економіці та надано практичні рекомендації щодо його поліпшення. Оцінено економічний ефект від інвестицій в людський капітал за окремими професійними і демографічними групами, галузями економіки і типами підприємств.

In this article has been analyzed the condition of the human capital in modern economics and the main tendencies for its growing up; given practical recommendations for the effective management. There was evaluated the economic effect for the investment to the human capital from the separation of professional and demographic groups, main branches of industry and the types of enterprise.

Ключові слова: людський капітал, інтелектуальний капітал, робоча сила, людські ресурси, інвестиції, зайнятість населення, ефективність, освіта.

Keywords: human capital, intellectual capital, manpower, human resources, investment, effectiveness, education.

ВСТУП

В нових ринкових умовах господарювання соціально-економічний розвиток країни безпосередньо визначається здатністю економіки до якісних та ефективних зрушень. За будь-яких умов, при різних системах, в різні політичні та економічні епохи людські можливості були визначальними при досягненні поставлених цілей. Актуальність обраної теми дослідження зумовлена тим, що досі в практиці господарювання України не вироблено ефективного механізму управління інвестиціями в людський капітал, який би відповідав сучасним ринковим перетворенням; управління інвестиціями в людський капітал не сформовано у цілісну систему, теоретико-методологічні підходи до формування системи управління інвестиціями у людський капітал не охоплюють комплекс проблем, пов'язаних з управлінням конкурентоздатністю людського капіталу і розвитку інтелектуального потенціалу.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою даної статті є розвиток теоретико-методологічних засад і розробка економічних заходів, спрямованих на підвищення ефективності управління інвестиціями в людський капітал задля реалізації стратегічних цілей суб'єктів господарювання.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

На сучасному етапі розвитку науки все більше уваги приділяється дослідженню економіки, що ґрунтується на новітніх інформаційно-комунікаційних технологіях, системі безперервного навчання та визначає розвиток країни серед інших держав світу. Саме знання набувають вирішального значення та стають джерелом багатства, а здатність їх накопичувати та застосовувати виступає головним чинником інноваційного розвитку та конкурентоспроможності країни.

Людський капітал виступає необхідною умовою становлення економіки знань, а продукування знань та ідей є основою економічного розвитку. Освіта, виховання, здоров'я, розвиток творчих здібностей виступають чинниками формування якісного людського капіталу, що забезпечить у майбутньому високий рівень особистого та суспільного доходу, мультиплікативний макроекономічний ефект.

За даними експертів Світового банку економіка знань складається з чотирьох основних елементів [2]:

- освіта та навчання, що характеризують наявність освіченого та професійно підготовленого населення, здатного до продукування, розподілу та використання знань;
- динамічна інноваційна інфраструктура, характеризується наявністю інформаційних та комунікаційних технологій, здатних забезпечити поширення та обробку інформації;
- економічні стимули та правовий режим, – економічне середовище, що сприяє вільному руху знань, їх впровадженню та розвитку підприємництва;
- інноваційні системи – мережа дослідних центрів, вищих навчальних закладів, приватних фірм та організацій, що займаються продукуванням нових знань та їх застосуванням.

Інтелектуальний, освітній, культурно-психологічний потенціал, здоров'я є ключовими елементами розвитку людського капіталу та становлення економіки знань, а розробка та реалізація широкомасштабної довгострокової стратегії модернізації системи освіти, науки та охорони здоров'я, соціального захисту та забезпечення, наблизення її до якості стандартів ЄС, потреб внутрішнього розвитку держави та суспільства стає базовою передумовою відтворення, нагромадження і примноження людського капіталу в Україні.

Розвиток економіки знань характеризується домінуванням людського капіталу над іншими видами капіталу, яке особливо виділяється у країнах з високим рівнем доходів, зокрема, у Японії, Швейцарії, Німеччині, США його частка становить 80 %. У структурі інвестицій розвинених країн найбільшу частку становлять видатки на освіту, науку, охорону здоров'я, соціальний захист і соціальне забезпечення, духовний і фізичний розвиток, тобто видатки на розвиток людського капіталу. В Україні такі видатки щорічно збільшуються, однак, їх величина залишається мізерною в порівнянні з видатками розвинених країн [1].

При визначенні людського капіталу особливу увагу слід звернути на сукупність продуктивних здібностей, особистих рис характеру та мотивацій людини, що були сформовані і розвинуті внаслідок певних інвестицій, перебувають в особистій власності індивіда, використовуються ним в економічній діяльності та мають здатність впливати на збільшення власних заробітків, доходів фірм і збільшення національного доходу. Ми вважаємо, що інвестиції в людський капітал варто розглядати через всі види витрат грошових і матеріальних ресурсів, а також витрат часу на формування інтелектуального потенціалу в майбутньому [3]. Управління інвестиціями в людський капітал є науково обґрунтованим процесом координації людських, матеріальних і грошових ресурсів з метою економічно ефективного формування, накопичення і продуктивного використання людського капіталу задля реалізації цільової спрямованості господарюючих структур на розв'язання соціальних, екологічних та економічних завдань.

Сукупний людський потенціал України формується через поєднання людського та інтелектуального капіталу, що утворюються за рахунок власних вкладень, інвестицій сім'ї, роботодавця, держави, громадських фондів (рис.1) [3].

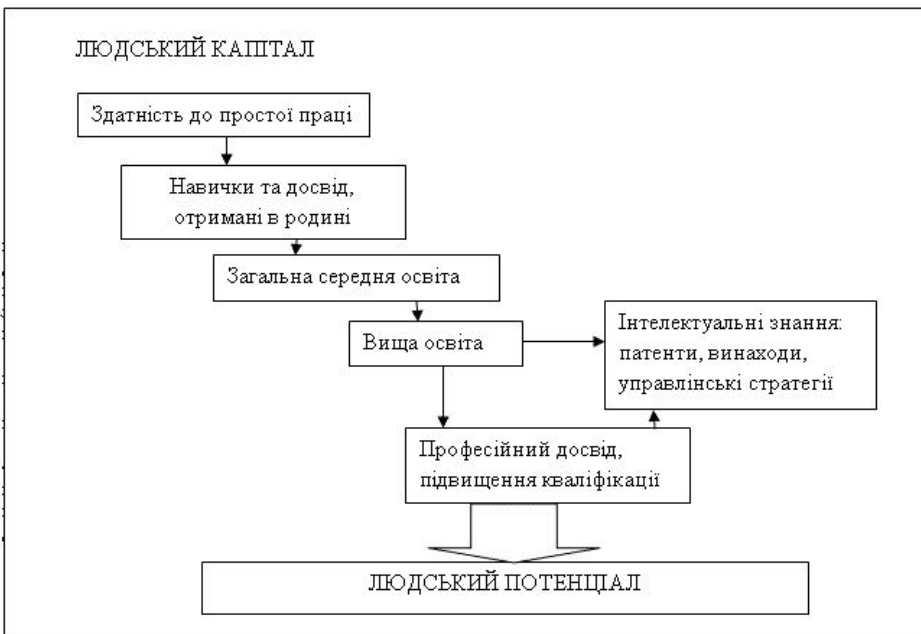

Рис. 1. Взаємозв'язок людського капіталу, інтелектуального капіталу та людського потенціалу

Об'єктивно умовою збільшення інвестицій у людський капітал є підвищення рівня доходів населення. Освіта є основою формування людського капіталу, а інвестиції в освіту – джерело майбутнього доходу. В теорії людського капіталу існує думка, що найвища віддача відбувається при вкладенні коштів на перших стадіях навчання: дошкільній, початковій, середній освіті. Освіта відіграє вирішальну роль у розвитку людського капіталу, оскільки попереджає його моральне старіння та стимулює збагачення за рахунок освоєння нових знань, підвищення кваліфікації, умінь відповідно до викликів наукового прогресу. Цими причинами обґрунтовується необхідність формування безперервної системи освіти та регулярного підвищення кваліфікації.

Держава виступає головним інвестором системи освіти, оскільки такі витрати мають суспільно корисну цінність. Вигоду від наявності високоосвічених громадян має не лише окремо взята людина, а й суспільство в цілому. Загалом державні інвестиції у галузь освіти за 2012 р. склали 60 959,4 млн. грн., що на 48 690,4 млн. грн. більше, ніж у 2002 р., а загальноосвітні навчальні заклади денної форми навчання відвідують в Україні лише 78,6 % загальної чисельності населення віком 6-17 років. Із різних причин у 2011 році в Україні не здобували повну середню освіту понад 5,5 тис. дітей і підлітків віком 6 – 18 років. Динаміка і структура державних видатків в освіту в Україні за період 2009 – 2011 рр. представлена у таблиці 1.

Слід також зазначити, що в Україні збільшується чисельність працюючої молоді, яка не має ні професії, ні відповідної кваліфікації, а тому може працювати лише на низькооплачуваній та некваліфікованій роботі. За таких умов неможливо вирішувати завдання формування або нарощування людського капіталу, оскільки з такою працею не пов'язується майбутнє, вона не цінується і не вимагає підвищення кваліфікації.

Інвестиції у систему охорони здоров'я також визначаються як інвестиції в розвиток та збереження людського капіталу, адже вони приводять до позитивних результатів і виражаються в збереженні працездатності за рахунок зменшення захворюваності і збільшення продуктивного періоду життя.

Таблиця 1.
Структура державних видатків на освіту в Україні за період 2009 – 2011 рр.

Рівень освіти	Роки					
	2009		2010		2011	
	млн.грн.	Частка в загальній структурі, %	млн.грн.	Частка в загальній структурі, %	млн.грн.	Частка в загальній структурі, %
1	2	3	4	5	6	7
Дошкільна освіта	1156,2	20,8	1235,4	21,6	2064,6	25,2
Середня освіта	2625,3	47,2	2536,8	44,4	3402,8	41,4
Професійно-технічна освіта	337,2	6,0	345,7	6,0	624,3	7,6
Вища освіта	968,8	17,4	1115,2	19,5	1494,9	18,2
Інші заклади освіти	473,7	8,6	486,4	8,5	620,8	7,6
Всього:	5561,2	100	5719,5	100	8207,4	100

Інвестиції в здоров'я, проведення профілактичних заходів, підвищення якості та доступності медичної допомоги забезпечують нормальний рух робочої сили на виробництві, погіршення ж здоров'я призводить до захворюваності, інвалідності, зниження працездатності.

Найголовнішою складовою людського капіталу є управлінський капітал, під яким слід розуміти частину людського капіталу, що накопичується управлінським персоналом, включає інтелектуальні, етичні і духовні надбання і забезпечує життєздатність людського капіталу. Доведено, що управлінські знання у вигляді відповідних інститутів – управлінських установ, адміністративного законодавства, інструкцій, методичних матеріалів, культури управління (традиції і етики поведінки) і матеріально реалізовані у функціонуючих управлінських установах та підтовки менеджерів становлять економічну основу суспільства й утворюють організаційний каркас стійкого розвитку.

ВИСНОВКИ

В умовах економіки знань вииграє той, хто ефективно використовує наявні навички і перетворює їх у доходи. Саме тому зростає увага до науки, яка перетворюється в продуктивну силу, базис розвитку НТП і зростання на його основі ефективності виробництва. Інвестиції у високотехнологічні галузі забезпечують накопичення потенціалу висококваліфікованих працівників, підвищення їх продуктивності, зниження матеріально-енергоємності, поліпшення якості продукції. Витрати на наукові дослідження та вищу освіту розглядаються як інвестиції у знання – вирішальний чинник розвитку людського капіталу, економічного прогресу, активізації професійної творчості, поліпшенні життєвих стандартів.

Отже, перехід до суспільства знань вимагає зміни економічної політики, головним напрямком якої стає розвиток людського капіталу. В умовах глобалізації, економіка знань стає найбільш перспективною моделлю соціального та господарського розвитку, що в своїй основі має зростання ролі науки та освіти для суспільного прогресу. Саме тому, головним стратегічним пріоритетом держави стає розвиток людського капіталу за рахунок здійснення інвестицій в освіту, науку, професійну підготовку, охорону здоров'я, що забезпечує у майбутньому стабільний макроекономічний ефект та здатність швидко реагувати на глобальні виклики.

Література:

1. Дорошенко Л., Магера Н., Юрчишин В. В пошуках інвестиційної привлекательності // Финансове ризику. – 2012. - № 4. – с. 100 - 107;

2. Добрынин А. И., Дятлов С. А., Цыренова Е. Д. Человеческий капитал в транзитивной экономике: Формирование, оценка, эффективность использования / А. И. Добрынин, С. А. Дятлов, Е. Д. Цыренова. — СПб.: Наука, 2009. — 309с.

3. Левчук О.В. Управління інвестиціями у людський капітал: Автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.03/ О.В.Левчук; Нац. аграрний ун-т.- К., 2008.- 20 с.

Стаття надійшла до редакції 13.01.2013р.

